

"AVRUPA'NIN İNTİHARI" VE İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASINDA TEMEL SORUNLAR

Çağrı ERHAN*

1- Savaş Sonrası Avrupa ve A.B.D.

İnsanlık tarihinin en büyük felaketlerinden birisi olan İkinci Dünya Savaşı, 5 Mayıs 1945'de Hitler'in halefi Amiral Dönitz'in, Almanya'nın kayıtsız şartsız teslim olduğuna ilişkin belgeyi imzalamasıyla, başladığı yer olan Avrupa'da sona erdi. Savaşın tüm cephelerde sona ermesi ise, Hiroşima ve Nagazaki'ye atılan atom bombalarından sonra, Japonya'nın 14 Ağustos 1945'de Almanya'nın kabul ettiğinininkine benzer şartlarda teslim olmasıyla gerçekleşti.

Savaş Avrupa'da her açıdan büyük tahribata yol açmıştı. Herşeyden önce beş buçuk yıl süren savaşta ölen 40 milyondan fazla insanın yarısından çoğu Avrupa'da hayatlarını kaybetmişlerdi. Can kaybı açısından ilk sırada Sovyetler Birliği gelmekteydi. Sovyetlerin kaybı 20 milyon asker ve sivildi. Buna, 4.3 milyon Polonyalı, 4.2 milyon Alman, 1.7 milyon Yugoslav, 600 bin Fransız 410 bin İtalyan, 390 bin İngiliz ve sayıları tam olarak bilinmemekle birlikte 6 milyon olarak tahmin edilen Yahudi, Çingene, Macar ve diğer halkların can kayıpları eklendiğinde ortaya korkunç bir manzara çıkmaktaydı.¹ Bu tablo Avrupa'nın ekonomik, sosyal ve siyasi yapısını alt üst etmeye tek başına yeterliydi. Ancak savaşın getirdiği yıkım insanların ölmesi ve sakat kalmasıyla sınırlı değildi.

Savaş, uzun yılların ürünü olan altyapıyı ortadan kaldırmıştı. Özellikle kıta Avrupa'sında, köprüler, yollar ve su kanallarının büyük bölümü tahrip edilmişti. Zirai alanlar patlamamış mermiler veya mayınlarla doluydu. Fabrikaların çoğu yok edilmiş, sağlam kalanlar ise kalifiye işgücü yokluğundan çalışamaz durumdaydı. Savaş insanları yerlerinden göç ettirmişti. Ülkeler mültecilerle dolup taşmaktaydı.²

İngiliz ve Fransız hükümetlerinin aksi yöneki tüm çabalarına rağmen, ekonomik ve siyasi anlamda, "Avrupa Çağı"nın geçtiğine hiç şüphe yoktu. Avrupa ekonomileri

*A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi, Araştırma Görevlisi.

¹Charles L. Mee, *The Marshall Plan: The Launching of the Pax Americana*, New York, Simon and Schuster, 1984, s. 17.

²Oral Sander, *Siyasi Tarih 1918-1994*, Ankara, İmge, 1994, s. 176

gerçek bir çöküş ile karşı karşıyaydılar. Savaş sırasında, Avrupa ülkelerinin toplam Gayri Safi Milli Hasılası (G.S.M.H.) ortalama %25 oranında düşmüştü. Avrupa'nın toplam dünya imalat verimi içindeki payı 19. yüzyılın başından beri tüm zamanlarda elde edilen payın altındaydı. Savaşın önce Batı Avrupa ürettiğinden 2 milyar dolar fazla mal ve hizmet tüketmekteydi. Doğu Avrupa'nın savaş sonrasında, onları Alman işgalinden "kurtaran" Sovyetler Birliği'nin etkisine girmesiyle, bu bölgeden sağlanan gıda maddelerinin miktarında önemli ölçüde bir düşüş yaşandı. Batı Avrupa mal ve hizmet satarak karşılığında Doğu Avrupa ülkelerinden gıda maddeleri alma imkanı yitirdi.³

Avrupa'da savaş sonrasında, olağanüstü bir enflasyon yaşanmaktaydı. Mesela İtalya'da fiyatlar savaş öncesine göre 35 kat artmıştı ve artmaya devam ediyordu. Macaristan'da 1 dolar 11 trilyon pengos olunca, bu para birimi ortadan kalktı. Çoğu ülkede sigara, kahve ve çikolata paradan daha geçerli değişim araçlarıydı.⁴

Tüm ülkelerde, sağlam kalabilmiş fabrikalar, savaş malzemesi üretecek biçimde düzenlenmişti. bunların tekrar eski üretim biçimlerine dönüştürülebilmesi için gerekli olan parasal kaynak yoktu. Öte yandan, savaş boyunca toprak ihmal edildiğinden zirai üretimde verimlilik azalmıştı.⁵ Tarım aletleri yetersiz ve azdı. 1946'da elde edilen buğday ve patates miktarı 1938'in ancak %70'i düzeyindeydi. Batı Avrupa ülkeleri kısa vadeli bazı yatırımlarla gıda üretimlerini artırmayı hedeflemekteydiler. Ancak sert geçen 1946-1947 kışı tarım konusundaki iyimser yaklaşımları ortadan kaldırdı. Birçok ülkede ekmeğe karneye bağlandı, et fiyatları olağanüstü artış gösterdi. Gıda sıkıntısı özellikle, İtalya, Avusturya ve Doğu Avrupa'da had safhaya ulaştı. Gıda sıkıntısının üstesinden gelmek için tüm paralarını gıda ithalatına yatan ülkeler, kısa süre sonra bir de "dolar krizi" ile yüz yüze kaldılar.⁶

Ekonomik ve sosyal buhranların yanısıra Avrupa siyasi olarak da çok güç günler geçirmekteydi. Savaşın sonra Avrupa'daki güç dengesi, savaş öncesindekinden tamamen farklıydı. "Avrupa'nın İntiharı" bu bölgede doldurulamaz bir uluslararası ilişkiler boşluğu doğurmuştu. Ülkelerarası ilişkilerin yürütüleceği siyasi bir temel kalmamıştı.⁷ Fransa ve İtalya, savaşın galip çıkmalarına rağmen (İtalya taraf değiştirdiği için galip devletler arasında sayılabilir) dünya çapında siyasal güçlerini kaybetmişlerdi. Almanya'nın Avrupa egemenliği için yaptığı girişim çöküntüye uğramıştı. Büyük Britanya İmparatorluğu, üzerinde güneşin batmadığı topraklarını kaybetme sürecine girmişti. Aslında savaşın gerçek anlamda sadece iki galibi vardı.⁸

Hitler ortak tehlikesine karşı işbirliği yapan A.B.D. ve Sovyetler Birliği, bu tehlike bertaraf edildikten hemen sonra, 1945 Temmuz'unda, Almanya'ya karşı kazanılan zaferin ihtişamını sergilemek istercesine Prusya'nın kraliyet merkezi olan Potsdam'da

³Paul Kennedy, *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Düşüşleri*, (çev.: Birtane Karanakçı) İstanbul, İş Bankası Yayınları, 1989, s. 432.

⁴Mee, *op. cit.*, s. 18.

⁵Idem.

⁶Council on Foreign Relations, *The United States in World Affairs 1947-1948*, New York, Harper and Brothers, 1948, s. 52.

⁷Mee, *op. cit.*, s. 19.

⁸Kennedy, *op. cit.*, s. 419.

toplana konferansta, artık birbirlerine mesafeli davranacaklarının ilk işaretlerini verdiler. İki ülke de savaşın getirdiği yıkımı ortadan kaldırmayı ve Avrupa'nın yeniden inşasını istemekteydi, ancak savundukları ideolojilerin farklılığı onları bu ortak hedefe ulaşmada işbirliğine değil çatışmaya sevk etti. Bu çatışma, ya da yaygın adıyla "Soğuk Savaş", Avrupa'nın 1990 yılına kadar bir demir perde ile ikiye bölünmesi sonucunu doğurdu.

Bu genel bilgilerden sonra savaşın baş aktörlerinin savaş sonrası durumunu tek tek ele almaya geçebiliriz.

Fransa

Fransa savaşın galip devletlerindendi. Ancak bu galibiyetin maliyeti çok ağır olmuştu. Savaşın getirdiği büyük yıkım en çok ekonomide görülüyordu. 1945 yılında Fransız dış ticaret hacmi sifıra yakındı. Milli gelir 1938 yılındakinin ancak yarısı düzeyindeydi. Döviz stokları tükenmişti. 1945 yılında 1 dolar 119 frank iken, birkaç yıl sonra frankın değeri dolar karşısında üç kat daha azalacaktı.⁹ Mart 1945'de Fransa Üretim Bakanı, "Hâlâ acil tamiratları gerçekleştiremedik" diyerek durumun kötülüğüne işaret etmekteydi. Ülkedeki en büyük iki eksiklik, ülke içinde ulaşımın sağlanamaması ve kömür yetersizliği idi. Bu iki eksiklik fabrikaların yeniden çalışmalarını engellemekteydi. Renault fabrikasının ürettiği kamyonlar ise lastik üretimi durduğu için yola çıkamıyorlardı.

Fransa'daki ekonomik durumun kötülüğü, özellikle artan enflasyon, işsizlik ve ticari durgunluk, benzer şartlardaki tüm Avrupa ülkelerinde görüldüğü gibi, Sovyetler Birliği ile organik bağlar kurduğunu inkar etmeyen Komünist Parti'nin giderek güçlenmesi sonucunu doğurdu. Komünist Parti'nin arkasındaki en büyük destek Fransa'daki işçi sendikalarıydı.

Savaş sonrasının karışık siyasal ortamında, Fransa'nın 4. Cumhuriyeti'nin ilk kabinesi ocak 1947'de Paul Ramadier tarafından kuruldu. Başbakan Ramadier, savaşın getirdiği güçlüklerin toplumsal dayanışma ve uzlaşma anlayışı içinde aşılabileceği düşüncesiyle, hemen hemen tüm siyasal kesimleri kucaklayarak kabinesinde, beş Komüniste, beş Cumhuriyetçi Birlik'çiye, beş Cumhuriyetçi Halkçı Hareket'çiye ve iki Bağımsız Cumhuriyet'çiye yer verdi. böylece geniş tabanlı bir "Milli Mutakabat" hükümeti kurmuş oluyordu.¹⁰

Ancak, kabine içinde yer almalarına rağmen bu uzlaşmayı bozan komünistlerin, birbirini izleyen grevleri kışkırtmaları, bu arada buğday stoğunun azalmasıyla beliren açlık tehlikesi karşısında ekmeğin karneye bağlanması ve böylece komünistlerin daha da güç kazanabilecekleri bir ortamın doğması karşısında, Başbakan Ramadier 4 Mayıs 1947'de kabineden komünistleri uzaklaştırdı. Ramadier'in bu hareketini yaparken ileri sürdüğü neden, komünistlerle enflasyonla mücadele ve ücret politikalarını oluştururken anlaşmazlığa düşmesiydi. Ancak gerçek neden yükselişte olan komünistlerin hızını kesmekti. Komünistlerin uzaklaştırılması Fransa'da siyasi istikrarı sağlamadı. Hükümet,

⁹Ibid., s. 429.

¹⁰Mee, op. cit., s. 117.

Sosyalistler, Hristiyan Demokratlar ve radikallerin katılımıyla oluşturulan koalisyonlar arasında gidip geldi. Fransa'nın "Dördüncü Cumhuriyet"i sürekli sallantıdaydı.¹¹

Siyasi istikrar bir türlü sağlanamazken, Fransız devlet adamları bir yandan da bir dizi dış sorunla karşı karşıyaydı. Bunların başında da Almanya sorunu gelmekteydi. Almanya konusunda Fransa ile müttefikleri arasında yaşanan sorunlar, birkaç yıl içinde Avrupa'nın çehresini değiştirecek ekonomik kalkınmaya yol açacak bir sistemin doğmasının sağlayan nedenlerden birisi olmuştur. Bu konuya aşağıda ayrıntılarıyla değinilecektir.

İtalya

1943'de "Mihver"den ayrılıp taraf değiştirmesine ve dolayısıyla galiplerin safına geçmesine rağmen İtalya'nın ekonomik geleceği çok karanlıktı. Müttefik güçler yarımada iki yıl boyunca bombalanmadık yer bırakmamışlardı. Bu bombardıman sırasında İtalyan sanayisinin %80'i yok olmuştu. 1945'de İtalya'nın G.S.M.H.'sı ancak 1911'deki düzeyine eşitti. Ekonomi 1938'e oranla %40 küçülmüştü. Gerçek ücretler 1913'deki düzeyin %26.7'sine inmişti. Sıradan bir devlet memurunun maaşı 30 dolar civarındaydı ki, tipik bir Akdeniz meyvası olan portakal bile daha pahalıydı. Korkunç enflasyon sonucunda paranın yerini, et, ekmek, zeytinyağı, şarap gibi maddelerin takası aldı. Savaşta verilen insan kayıplarına rağmen, Habesistan ve Libya gibi sömürgelerden dönenlerle nüfus artmış, bu da işsizliğin çoğalması sonucunu doğurmuştu.¹²

Yaşam düzeyinin son derece düşük olduğu İtalya'da açlık tehlikesi de baş göstermişti. Mussolini'ye ve faşistlere duyulan büyük nefret de yukarıda sayılan olumsuzluklara eklendiğinde, tıpkı Fransa'da olduğu gibi komünistler 1946'dan itibaren çok önemli bir siyasi güç haline geldiler. Hatta o yıl yapılan seçimlerde iktidarı, Hristiyan Demokrat'larla paylaştılar. Komünistlerin bu artan gücü, A.B.D.'ni, Avrupa'nın çok önemli bir parçasının Sovyet etkisi altına girebileceği endişesine itti. Amerikalılar komünistlere karşı Hristiyan Demokratlara destek verdiler. Bu desteğe rağmen komünistler hükümette yer almayı başardılar.

Ancak, komünistlerin iktidar ortaklığı tıpkı Fransa'da olduğu gibi oldukça kısa sürdü. 11 Mayıs 1947'de Başbakan Alcide De Gasperi komünistler ve onların sosyalist müttefikleriyle anlaşamadığını ileri sürerek istifa etti. 31 Mayıs 1947'de kurulan yeni De Gasperi Hükümeti'nde ise artık komünistler ve sosyalistler yoktu.¹³ Tüm hükümet üyeleri Hristiyan Demokrat Parti'li üyelerden oluşmaktaydı. Merkez ve sağdaki diğer partilerin desteği olmadan bu "geçiş hükümeti"nin iktidarda kalması mümkün gözüküyordu. Zira, 1948 seçimlerinde %40 oy alarak birinci parti olan De Gasperi'yi,

¹¹Herbert L. Peacock, *A History of Modern Europe 1789-1981*, Oxford, Heineman, 1982 (seventh edition), s. 368.

¹²Kennedy, *op. cit.*, s. 429.

¹³Fransa ve İtalya komünistlerinin Mayıs 1947'de hükümetten uzaklaştırılmasından önce 1 Mart 1947'de Lüksemburg'da ve 11 Mart 1947'de Belçika'da komünistler hükümetten uzaklaştırıldı. Komünistlerin Batı Avrupa ülkelerindeki hükümetlerden dışlanmasında A.B.D.'nin bu ülkelerdeki büyükelçilerinin etkin rolü olduğu iddia edilmektedir. (Bkz. Türkaya Ataöv, "Marshall Planı'ndan NATO'nun Kuruluşuna Kadar Soğuk Harp", A.Ü. S.B.F. Dergisi, C:XXIII, No: 3 (1968).

%33 oy alan komünistler sallamaktaydı. Komünistler, bu büyük desteği, güney İtalya'daki köylülere, 1917 Bolşevik Devrimi'nden sonra Rusya'da yapılan benzer şekilde tarımsal arazinin kurulacak "toprak komiteleri"nce yönetileceği vaadini vererek sağlamışlardı. Komünistleri durdurmanın bir tek yolu vardı: dış yardım. Bu yardım ise öncelikle ekonomik olumsuzlukların giderilmesi yönünde atılacak somut adımlarla sağlanabilirdi. Bu noktada De Gasperi, Amerikan Hükümeti'nden ekonomik yardım talebinde bulundu.¹⁴

Aslında İtalya'nın talebinin A.B.D.'ne ulaştığı günlerde, Amerikalılar sadece İtalya'ya değil ama tüm Avrupa ülkelerine yönelik bir ekonomik yardım paketi üzerinde çalışmaktaydılar.

İngiltere

Savaş boyunca İngiltere, büyük ölçüde A.B.D. Kongresi'nin 11 Mart 1941'de kabul ettiği Ödünç Verme ve Kiralama Yasası çerçevesinde bu ülkeye verilen yaklaşık 31 milyar dolarlık yardımla ayakta durabildi. Her ne kadar yardımın adı bir "ödünç verme"den bahsediyorsa da İngiltere borcunu hiçbir zaman tamamen ödemedi.¹⁵

Japonya'nın Pasifik'te teslim olmasından sadece 1 hafta sonra A.B.D. Başkanı Harry Truman o güne kadar 48.5 milyar dolar tutarında yardım yapılan Ödünç Verme ve Kiralama Yasası'nı yürürlükten kaldırdı. Zira, karşılıksız yardım Amerikan ekonomisine çok büyük yük olmaktadır.¹⁶

Ancak, Amerikan yardımının kesilmesi İngiltere'yi çok güç durumda bıraktı. Çünkü diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi İngiliz ekonomisi de savaştan büyük zarar görmüştü. İkinci Dünya Savaşı'nın başından sonuna kadar savaşan tek devlet olan İngiltere, gerçi 1945 Ağustos'unda Hong Kong da dahil olmak üzere tüm sömürgelerini koruyordu ama, savaşın zaferle sonuçlanmasını sağlarken kendilerini son derece zorlamışlar, altın ve dolar rezervlerini tüketmişler, ülke içindeki sanayiye yıpratmışlar, ayakta kalabilmek için Amerika'dan gelen yardıma giderek daha fazla bağımlı olmuşlardı. Savaş sonrasında da bu bağımlılık aynen devam ediyordu.

İngiltere'nin dışarıdan gelen ürünlere ihtiyacı arttıkça, ihracatı giderek düştü. 1945'de ihracat, 1938'dekinin %31'i kadardı. Ticaret açığı savaş öncesinin üç katına çıkmıştı. Ülke artık ekonomik ve siyasi olarak, "dünyanın merkezinde" değildi.¹⁷

İngiltere, savaş sonrası dönemde, Amerikan yardımına, savaştakinden daha şiddetli bir ihtiyaç duyduğundan, Truman'ın yardımı kesmesi İngilizleri büyük endişe içine düşürdü. İngiltere Hükümeti, 1945 Eylül'ünde Washington'a bir heyet göndererek hibe ya da çok düşük faizli kredi arayışı içine girdi. Ancak, ileride ele alacağımız gibi ekonomik

¹⁴ Peacock, *op. cit.*, s. 369.

¹⁵ Aynı yasa çerçevesinde A.B.D., Sovyetler Birliği'ne 11 milyar, Fransa'ya 3 milyar ve Çin'e 1.5 milyar dolarlık yardım yapmıştır. Başlangıçta borç olarak verilen bu paralar daha sonra hibeye dönüştürülmüştür.

¹⁶ Alexander De Conde, *A History of American Foreign Policy*, New York, Charles Scribner's Sons, 1971, s. 673.

¹⁷ Kennedy, *op. cit.*, s. 431.

durgunluğun eşiğine gelen ve bundan nasıl kurtulabileceğini o gün için hesaplamayan A.B.D. yöneticileri bu isteği geri çevirdi. Fakat İngilizler o kadar zor durumdaydılar ki, geleneksel "Anglo-Sakson Dayanışması" ruhu içinde ısrarla yardım istemeye devam ettiler..

Yaklaşık üç ay süren bir müzakere dönemi sonuna 6 Aralık 1945'de iki ülke arasında bir kredi anlaşması imzalandı. Buna göre, A.B.D. İngiltere'ye eşit 15 taksitte ve %2 faizle ödenmek üzere 14.4 milyar dolarlık bir kredi açtı. Kredinin ilk 5 yılı geri ödemesiz ve faizsiz olacaktı. Dolayısıyla faiz oranları otomatikman %1.63'e düşüyordu. İngilizler bu krediye karşılık olarak egemenlikleri altındaki topraklardaki ticari şartları, A.B.D. lehine kolaylaştıracaklardı.

Amerikan Kongresi'nin bu anlaşmayı onaylaması hiç de kolay olmadı. Anlaşmanın imzalanmasından itibaren yedi ay boyunca Truman yönetimi, Kongre üyelerini ikna etmeye çalıştılar. Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Dean Acheson'un Kongre'de yaptığı konuşmada, bu anlaşmanın bir yardım ya da bir mükafat değil, ileride Amerika'nın Avrupa'daki çıkarlarının en üst düzeye ulaşmasına yardımcı olacak bir "yatırım" olduğunu söylemesi üzerine, anlaşma Temmuz 1946'da onaylanarak yürürlüğe girdi.¹⁸

Aslına bakılırsa, belki de İngiltere bu anlaşma ile kazandıklarından daha çoğunu kaybetti. Çünkü, A.B.D.'nin baskılarına dayanamayıp, Commonwealth ülkeleri arasında oluşturduğu "Sterling Bloğu"nu kırmak zorunda kaldı. Birkaç sene sonra en büyük sömürgesi Hindistan'ı kaybedince yeniden Batı'daki büyük kuzenine bakmaya başladı.

İngiltere'nin, savaş sonrasında kıta Avrupası devletlerinden belki de en büyük farkı, içeriden yükselen güçlü bir komünist akımın olmamasıydı. Savaş sırasında Muhafazakar Parti'nin lideri ve Başbakan Wiston Churchill'in, kurduğu kabinede muhalefetteki İşçi Partisi Başkanı Clement Atlee'ye de yer vermiş olması, kıtadaki siyasal ortamdan daha istikrarlı bir ortam oluşturmuştu. Savaşın bitmesinden sonra, Potsdam Konferansı sürerken İngiltere'de yapılan seçimleri "ulusal kahraman" Churchill kaybetmiş, Atlee yeni İngiliz başbakanı olmuştu.¹⁹ İktidar değişikliğine rağmen İngiltere'nin A.B.D. ile ilişkileri gerginleşmedi. Bu da A.B.D.'nin Avrupa'ya dönük ekonomik plânlarını, İngiltere üzerinden yürütmesi geleneğinin başlangıcını oluşturdu.

Sovyetler Birliği

Yukarıda da belirtildiği gibi savaşta en çok can kaybını Kızılordu ve sivil Sovyet halkı vermişti. 22 Haziran 1941'de başlayan Almanların "Barbarossa Harekatı" ile kendisini eski müttefiki ile savaşır durumda bulan Sovyetler, 3 yıl boyunca Batılı devletlerin de ekonomik yardımıyla, Almanları Doğu Cephesinde durdurdu. Ancak Stalin'in Batılı devletlerden beklediği, ekonomik yardımdan çok, üzerindeki Alman yükünü hafifletecek ikinci bir cephenin açılmasıydı. A.B.D. ve İngiltere biraz da bilinçli olarak bu cepheyi 1944 Haziran'ına kadar açmadılar. Bu gecikme de daha çok can ve mal kaybına ve ekonominin daha çok bozulmasına yol açtı.

¹⁸Frank Block, *The Origins of Economic Disorder*, New York, McGraw-Hill, 1971, s. 73.

¹⁹Sander, *op. cit.*, s. 182.

Savaş bittiğinde Sovyetler Birliği'nde, Batı Avrupa'dakine benzer bir siyasal istikrarsızlık yaşanmadı. Josef Stalin ya da savaş sırasında Amerikan kamuoyunun taktığı ismiyle "Uncle Joe"²⁰, muhaliflerini iktidara geldiği ilk yıllardan beri acımasızca sindirmektedir. Ekonomi için ise aynı istikrardan söz etmek mümkün değildi.

Ekonomideki bozukluk ve müttefiklere karşı giderek artan güvensizlik, Sovyetlerin Doğu Avrupa'da "demokratik" bir "ilerlemeye" geçmelerine yol açtı. Fiziki ve psikolojik olarak tükenmiş olan Doğu Avrupa ülkeleri, Sovyet ideolojisinin yayılması için yeterli elverişliliğe sahipti.²¹

Sovyetler "kurtadıkları" Doğu Avrupa ülkelerinde sadece ideolojilerini yaymak ve kendilerine bağlı "uydu" hükümetleri iktidara getirmekle kalmadılar, savaşın ekonomilerine getirdiği yıkımı da bu ülkelerden sağlayacakları kaynaklarla telafi etmeye çalıştılar. Polonya'daki kömür madenleri ve çelik tesisleri, kurtarıldıkları andan itibaren Moskova için çalıştırılmaya başlandı. Romanya petrolü de Sovyetler Birliği'ne akıtılıyordu. Ayrıca, işgal edilen Finlandiya topraklarından kereste ve nikel sağlanıyordu.²²

Ancak, Sovyetlerin bu kaynak aktarma operasyonundan en büyük zararı, tahmin edilebileceği gibi Almanya gördü. Doğusu, Kızılordu'nun işgali altında olan Almanya'da Sovyetler, tüm taşınabilir değerleri, fabrika demirbaşını, uçak, tank, tren, otomobil artıklarını ve hatta demiryollarını söküp kendi ülkelerine taşıdılar.²³ Bu "yağma"dan sanatsal ve tarihi eserler de payını almış, aralarında Truva hazinelerinin de bulunduğu pekçok değerli eser Sovyetler Birliği'ne aktarılmıştı.

Sovyet gücünün Doğu Avrupa'ya yayılması ve buradaki ekonomik yapının sosyalist biçime dönüştürülmesi, Batı Avrupa devletleri üzerinde büyük bir baskı oluşturuyordu. Bu baskının bir boyutu ekonomik unsurlar içeriyordu. Savaş öncesinde çok üst düzeyde olan Batı-Doğu Avrupa ticari ilişkileri, Doğu Avrupa ülkelerinin dış ticaretlerini kendi aralarında yapmaya ve dışarıya mal satıp, dışarıdan mal almamaya başlayınca, bu Batı Avrupa devletlerinde bir ticaret sıkıntısı yarattı.

Baskının diğer bir boyutu da politiktir. Yukarıda da değinildiği gibi, Fransa ve İtalya başta olmak üzere Batı Avrupa ülkeleri, iç politikalarında Sovyetlerce desteklenen komünist partilerinin meydan okumalarıyla karşı karşıyaydılar.²⁴

Sovyetlerin Avrupa'ya, yani dünya ticareti için çok önemli bir pazara ve yatırım merkezine yönelik bu tehditleri, savaş sonrasında belki de tekrar, daha önce olduğu gibi, "kabağuna çekilecek" olan A.B.D.'nin, Avrupa'ya ekonomik ve daha sonra da askeri güvenceler vermesine yol açmıştır.

²⁰"Sam Amca" tabirine karşılık olarak Stalin için de "Joe Amca" tabiri geliştirilmişti.

²¹Mee, op. cit., s.89-90.

²²Kennedy, op. cit., s. 424.

²³Idem.

²⁴Jan Librach, *The Rise of the Soviet Empire, A Study of Soviet Foreign Policy*, New York, Praeger, 1965, s. 173-174.

Almanya

Almanya 1945 Mayıs'ında tam anlamıyla bir harebe görüntüsündeydi. Yıkımı çok büyük olan bir savaştan sonra gelen mağlubiyet, fiziki açıdan ağır kayıplara uğrayan Alman halkını, psikolojik olarak da olumsuz etkilemişti. Almanlar, akıbetlerinin ne olacağını, elleri kolları bağlı bekler durumdaydılar. Almanya İngiltere, Fransa, Sovyetler Birliği ve A.B.D. arasında dört işgal bölgesine ayrılırken, Berlin de dörde bölünmüştü.²⁵

Reich'in başkentinde kurulan "Müttefik Devletim Konseyi", ülkeyi, kendi ortak çıkarları çerçevesinde yönetmek için oluşturulmuştu. Ancak daha başlangıçtan itibaren Müttefikler arasında aşılması zor gerginlikler çıkmaya başladı. En büyük anlaşmazlık noktaları, Almanya'nın kömür ve çelik kaynaklarının hangi şekilde kullanılacağı, Sovyetlerin, kendi işgal bölgelerinde ele geçirdikleri her türlü malzemeyi sökülüp ülkelerine taşınması ve başta Südetler olmak üzere, Sovyetlerce kurtarılan Doğu Avrupa topraklarından sürülen Almanların işsiz ve aç olarak Almanya'yı doldurmasıydı.²⁶

Ruhr bölgesinin geleceği de bir başka anlaşmazlık noktası teşkil ediyordu. Hem Fransızlar hem de Sovyetler, İngiliz işgal bölgesinde yer alan Ruhr'un kaynaklarından yararlanmak istemekte, ancak İngilizler, Amerikalıların da desteğiyle buna karşı çıkmaktaydılar.²⁷

Siyasal alana gelince, Sovyet işgal bölgesinde hemen hemen Batı'daki ile aynı isimleri taşıyan partiler kurulmuştu. Ancak bu partilerin programları Batı'daki benzerlerinininkilerden tamamen farklıydı. İzin verilen "burjuva" partileri ancak çizilen çerçeveler içinde faaliyet gösterebilmekteydiler. Sovyetlerin desteğiyle, Sovyet işgal bölgesinde, 1933 öncesi Almanya'nın önde gelen komünist liderlerinden Walter Ulbricht'in önderliğinde, Sosyal Demokrat Parti ve Komünist Parti'nin birleştirilmesiyle, Nisan 1946'da "Sosyalist Birlik Partisi" kuruldu. Bu partinin propagandası, sosyal demokratlarla komünistler arasındaki bölünmenin, 1933'de Nazileri iktidara getirdiği, dolayısıyla tüm sol güçlerin birarada hareket etmesi gerektiği temeline dayanıyordu. Komünistler, halkı kendi partilerinde örgütlemek için kitle örgütlerini kullanmaktaydılar. Bunların önde gelenleri, Hür Alman Gençliği, Demokratik Kadınlar Ligi ve Hür Alman İşçi Sendikaları Birliği'ydi.

Batılılar ise, siyasal partilere, kendi işgal bölgelerinde oldukça sınırlı haklar tanımışlar ve onları daha ziyade yerel düzeyde tutma çabası içine girmişlerdi. bu bölgelerdeki temel partiler, yıllar süren baskılardan sonra tekrar güç kazanmaya başlayan Sosyal Demokratlar ve Bavyera Halk Partisi'nin devamı niteliğini taşıyan Hıristiyan Demokratlar'dı. Hıristiyan Demokrat Parti, Hıristiyan öğretisi ile demokratik ilkelerin bir terkiibini oluşturmayı amaçlaması bakımından Fransa ve İtalya'daki isimdaşlarına benzemektedir. Üçüncü güçlü parti ise, işadamlarıyla sanayiciler arasında oluşturulan bir ittifaka dayanan Hür Demokrat Parti'ydi. Bu partiye üye olanlar arasında çok sayıda eski Nazi de bulunmaktaydı. Serbest seçimler Amerikan işgal bölgesinde Ocak 1946'da,

²⁵Sander, *op. cit.*, s.183.

²⁶A.J. Ryder, *Twentieth Century Germany From Bismarck to Brant*, New York, Columbia University Press, 1973, s. 459-460.

²⁷Peacock, *op. cit.*, s. 369.

Sovyet işgal bölgesinde ise Eylül 1946'da yapıldı. Seçimlerin tüm ülke çapında yapılmamış olması, bölünmenin geleceğe dönük kuvvetli işaretlerini vermekteydi.²⁸

A. B. D.

Savaşta geleneksel büyük güçler gerileyince, A.B.D. onların bıraktığı yeri doldurmak durumunda kaldı. Yeni süpergüç haline geldikten sonra A.B.D.'nin, 20. yüzyılın ilk 40 yılında olduğu gibi kendi kabuğuna sıkışıp kalması söz konusu olamazdı. Amerikan gücünün ve nüfuzunun böyle dışarıya doğru yayılmasının başlıca sebebi savaşın kendisiydi. 1945'de savaş sona erdiğinde A.B.D.'nin Avrupa'da 69, Asya ve Pasifik'te 26 tümeni varken, kendi kıtasında hiç tümeni yoktu.²⁹

Ancak, A.B.D.'nin yayıldığı bu geniş coğrafyada rahatça hareket etmesini engelleyen bazı sorunları vardı. Gerçi, dünyadaki diğer tüm ülkelerin aksine, 1940-1944 döneminde A.B.D.'nde sanayi üretimi %90, zirai üretim %20, toplam G.S.M.H. %60 artmıştı ama bunun yanında, 1940'da 61 milyar dolar olan iç borç 1945'de 253 milyar dolara, 1940'da 20 milyar dolar olan devlet harcamaları ise yine 1945'de 98 milyar dolara çıkmıştı.³⁰

Savaş sırasında, ekonomide görülen ve Roosevelt'in "New Deal" politikasıyla aşılabilen gevşeklik nihayet ortadan kaldırılmış, kaynaklardan ve insan gücünden etkin biçimde yararlanılmıştı. Beş yıl boyunca, ülkedeki üretim donanımının boyutları %50, fiziksel mal verimi ise %50'nin üzerinde artmıştı. Bu dönemde, A.B.D.'nin ekonomisi, o zamana kadar hiç görülmemiş bir biçimde yılda %15 büyümüşü. A.B.D. bu tablodan da anlaşılacağı üzere, büyük güçler arasında yoksullaşmak yerine zenginleşen tek ülkeydi. 1945'de Washington'un 20 milyar dolarlık altın rezervi vardı ki, bu toplam dünya rezervinin 2/3'sini oluşturuyordu.³¹

Çizdiğimiz bu sanki "mükemmele yakın" bir durumun varlığını sergileyen tablo, savaşın sona ermesiyle yerini endişeye ve kararsızlığa bıraktı. Amerikan yönetimi ve ekonomi ve siyaset uzmanları, savaş araç gereci üreten fabrikaların durmasıyla milyonlarca insanın işsiz kalacağını bildikleri için endişelenmekteydiler. Bu işsiz milyonlara bir de, ordudan terhis olan yüzbinlerce işsiz genç eklenecekti. Ayrıca, savaş sırasında yılda 15 milyar dolara kadar yükselen ihracat gelirleri, hesaplamalara göre 3 milyar dolara kadar düşecekti. Çünkü açıkça görülmekteydi ki, savaş ülkelerin alım gücünü de sınırlamıştı.

Amerika için en büyük pazar olma özelliğini taşıyan Avrupa devletlerinin dolar stokları erimişti. Amerikan ihracatının azalması, doğrudan doğruya ekonominin küçülmesi, enflasyonun artması, işsizlik ve durgunluk anlamına gelmekteydi. Nitekim, savaşın sona ermesinden sadece bir yıl sonra, 1946'da, Amerikan sanayi üretimi %30 azaldı. İşsiz sayısı 500 binden 2.7 milyona çıktı. Üç yıl içinde bu sayının 10 milyona

²⁸Ryder, *op. cit.*, s. 461-462.

²⁹Kennedy, *op. cit.*, s.421.

³⁰Mee, *op. cit.*, s.76.

³¹Peacock, *op. cit.*, s. 371.

çıkacağı tahmin ediliyordu. Kısaca Avrupa'nın ekonomik iflâsı Amerika'nın da ekonomik iflasını hazırlamaktaydı.³²

1930'lu yıllardaki büyük ekonomik bunalımın etkisinden hâlâ kurtulamamış olan A.B.D. yöneticileri savaş sonrası ekonomi politikalarını oluştururken, dünyada yine bir buhran yaşanmasının önüne geçmeyi amaçlıyorlardı. Bu bağlamda A.B.D.'nin savaş sonrası politikasının dayandığı iki temel varsayım vardı:

Birincisi, 1930'lardaki yüksek gümrük duvarları ve bölgesel ticaret blokları, dış ticaretin doğal akışını engellemiş ve sonunda İkinci Dünya Savaşı'na varan siyasal çatışmalara yol açmıştı. Eğer, barış kurulacak ve sürdürülecekse, ithalat ve ihracatın serbestçe akması gerekli ve önemliydi.

İkincisi, savaş sırasında diğer sanayi devlerinden farklı olarak ekonomisini büyüten A.B.D.'nin bu durumunu koruması için, dünya ekonomik yapısında kendi lehine bazı değişiklikler yapması gerekmektedir. A.B.D. bunu başarabilecek güçteydi.³³

A.B.D.'nin bu yeni politikası en güzel ifadesini Dışişleri Bakanı James Byrnes'in şu sözlerinde buldu:

"Uluslararası politikamız ve iç politikamız birbirinden ayrılamaz. Dış ilişkilerimiz ister istemez, A.B.D.'ndeki istihdamı etkileyecektir... Sürekli bir barış; dışa kapalı bloklar ve ekonomik savaş temelinde kurulamaz... Yeryüzünün birçok ülkesinde siyasal ve ekonomik ilkelerimiz, bu ilkeleri kabul etmeyen ideolojilerle çatışma halindedir. Kendi ekonomik sorunlarımızı başarılı bir biçimde yönetebildiğimiz ölçüde, yeryüzünün her bölgesinde kendi ilkelerimize taraftar sağlayabiliriz."³⁴

A.B.D., ekonomik güç kullanarak, siyasal gücünü arttırmak , böylece kendi istediği ekonomik düzeni empoze etmek istiyordu. Bu ekonomik düzen ise Adam Smith'in geliştirdiği, "engellenmeyen ticaret sayesinde kaynakların daha etkili bir biçimde dağılacakını, verimliliğin her yerde yükseleceğini, böylece herkesin satın alma gücünün artacağını" ileri süren teorisinden kök almaktaydı. Bu anlayış çerçevesinde, A.B.D.'nin öncülüğünde, 1942-1946 döneminde, I.M.F., Dünya Bankası, G.A.T.T. gibi uluslararası ekonomik düzenlemeler yapıldı.

Ancak, Amerika'nın savaş sonrası dünya için uygulamak istediği ekonomik sistem bazı temel sorunları da beraberinde getirmekteydi. Bir kere, "laissez-faire"e dayanan bir ekonomik sistem kaçınılmaz olarak, en çok rekabet yeteneği olan ülkenin, yani A.B.D.'nin yararına ve rekabet için az donanımları olan ülkelerin (savaştan büyük zarar görmüş devletlerin) zararına çalışmaktaydı. İkincisi, A.B.D.'nin elindeki para, savaşın getirdiği toplu yıkımla başa çıkmak için yetersizdi. Üçüncüsü, her ne kadar, Amerikalılar dünyayı ekonomik açıdan tek bir pazar haline getirmek için yola çıksalr da, önce

³²Richard Gardner, *Sterling-Dollar Diplomacy Anglo-American Cooperation in the Reconstruction of Multilateral Trade*, Oxford, Oxford University Press, 1956, s.220.

³³Sander, *op. cit.*, s. 194.

³⁴*Ibid.*, s. 195.

Sovyetler Birliği ve arkasından Çin'in buna pek yanaşmayacaklarını hesap edememişlerdi.³⁵

Bu noktada, A.B.D. ekonomik hedeflerinin bir kısmından vazgeçmek ve bir kısmına da öncelik vermek durumunda kaldı. En öncelikli hedefi ise, Amerikan ekonomisi için can damarı olan Avrupa pazarının diriltilmesiydi. Bu işlemi A.B.D., bir dizi plânın uygulanmasıyla başarıyla gerçekleştirecektir.

II-Almanya Sorunu

İkinci Dünya Savaşı sona ermesine rağmen, Avrupa ve dünyada barışın tam anlamıyla sağlanabilmesi için, Almanya üzerinde müttefik güçler arasında çıkan anlaşmazlığın çözülmesi gerekmektedir. Sorunun temel olarak üç yönü vardı: Birincisi, Müttefikler Almanya'nın gelecekte doğurabileceği tehlikeleri ortadan kaldırmalıydı. Her ne kadar Avrupa'nın bu savaş makinası büyük ölçüde tahrip edildiyse de, 80 milyonluk nüfusu ve büyük sanayi alt yapısı ile Avrupa'nın kalbinde yaşayan Almanlar tekrar savaşa yol açmayacağı garanti altına alınmalıydı.

İkincisi, Müttefikler kendi aralarında bir denge kurmalı ve Almanya'nın gelecekteki statüsünü bir antlaşmayla belirlemeliydi. Böyle bir antlaşma olmadıkça, Batı'nın ve Sovyetler Birliği'nin ileride, Almanya'yı kendi yörüngelerine çekmek için çalışacakları kuvvetle muhtemeldi.

Üçüncüsü, Almanya Avrupa sanayisi ve ekonomisi için bir "motor" rolündeydi. Müttefikler, Almanya'nın ekonomik dirilişine ne ölçüde izin verileceği ile Almanya'dan kaynaklanan tehdidin tekrar ortaya çıkmaması için alınmakta olan önlemler arasında bir denge kurmak durumundaydı.³⁶

Bütün bu sorunları önce Postdam'da tartışıldı. Tarihin en büyük zaferinden sonra Temmuz 1945'de toplanan Potsdam Konferansı'nda önce Almanya'nın Nazilikten ve askerlikten arındırılması konusu ele alındı. Müttefikler, ülkeyi Nazilerden temizlemek için önce savaş suçlularını cezalandırmaya karar verdiler. Bu da Nürenberg Mahkemesi'nde gerçekleşti.

Almanya'nın silahsızlandırılmasında yapılacak şey, askerlerin ellerinden silahlarını almak ve Birinci Dünya Savaşı'nın verdiği dersten yararlanarak, Almanya'nın bir daha silahlanmasına engel olmaktır. Almanya'nın Nazilerden arındırılması ile silahlardan temizlenmesi etki-tepki içindedir. Çünkü, Nazizm ortadan kalkarsa, militarizm de kalkar, demokratik düzene geçilir ve silaha gerek kalmazdı. Nazizmi ortadan kaldırmak için bir de eğitim sistemini kökünden değiştirip, gençleri demokrasiye alıştırmak gerekiyordu. bunun için de Almanya'nın daha bir süre işgal altında kalması şarttı.³⁷

Postdam'da tüm Almanya'yı kapsayan, yerel özerkliğe sahip devletlerden kurulu bir federasyon kurulmasına karar verildi. Bu federasyon, Batıların işgali altındaki

³⁵Kennedy, *op. cit.*, s. 422.

³⁶Council..., *op. cit.*, s.60.

³⁷Sander, *op. cit.*, s184.

bölgelerde gerçekleşmişse de, Sovyet işgal bölgesinde, "Halk Demokrasisi" denilen merkezîyetçi ve komünist bir yönetim kurulmuştur.

Konferans'ta alınan kararlara göre, Almanya'nın işgal bölgelerine ayrılması, ülkenin parçalanması anlamına gelmiyordu. Tam aksine, işgal ülkenin bütünlüğünün korunması için gerekliydi. Bu yüzden, maliye, dış ticaret ve bunun gibi konular federalizm kapsamına alınmayarak, müttefiklerin temsilcilerinde oluşan dörtlü Denetim Konseyi'ne bırakıldı.

Postdam'da en büyük sorun, Sovyetler Birliği'nin Almanya'dan istediği tamirat parasının nasıl tahsil edileceği konusunda çıktı. Alman işgali sırasında yakılıp yıkılan sanayi merkezlerine karşılık olarak Sovyetler, kendi işgalleri altına olmayan Ruhr bölgesinden makina ve teçhizat götürmek istiyorlardı. Batılı müttefikler buna şiddetle karşı çıktılar ve Sovyet işgal bölgesindeki teçhizatın sökülmesi işleminin de bazı şartlara bağlanmasını istediler. Ancak, Ruhr'dan yararlanamayan Sovyetler, kendi bölgelerindeki tüm endüstriyi trenlere yükleyip, ülkelerine götürdüler. Sonuçta konferansta, Batılı müttefiklerle, Sovyetler Birliği arasında Almanya konusunda tam bir anlaşma sağlanamadı. Ortaya çıkabilecek pürüzlerin, Dışişleri Bakanları Konseyi'nin yapacağı periyodik toplantılarda ele alınması kararlaştırıldı.³⁸

Postdam'da Batı ile Sovyetler Birliği arasında ortaya çıkan anlaşmazlık, kısa süre sonra Batılı müttefiklerin kendi aralarında da belirdi. Konferans'tan hemen sonra, 23-24 Ağustos 1945'de Washington'u ziyaret ederek Başkan Truman'la görüşen General De Gaulle ve Dışişleri Bakanı Bidault, Amerikalılardan, Saar bölgesinin Fransa'ya verilmesini ve Ruhr ve Rhineland'ın Almanya toprağı olmaktan çıkarılmasını istediler. De Gaulle Truman'a, Fransa'ya güvenlik konusunda güvenceler verilmezse, tarihin kendisini tekrar edeceğini ve Almanya'nın yine Fransa'ya saldıracağını söyledi.

De Gaulle'nin sözünü ettiği istekler, Dışişleri Bakanları Konseyi'nin, 13 Eylül 1945'de Londra'da yaptığı toplantıda Bidault tarafından ayrıntılarıyla dile getirildi. Bidault'ya göre, Polonya'ya savaş tazminatı olarak Doğu Almanya'dan bir toprak parçası verilmişti. Ancak Fransa için benzer bir düzenleme yapılmamıştı. Rhineland ve Ruhr'u kapsayacak biçimde Westphalia Fransa'ya verilmeliydi.³⁹

Fransa, ilerleyen günlerde de bu taleplerinden vazgeçmeyince, Amerikan ordusu, bu isteklerden vazgeçirilmesi ve Müttefik Denetim Komisyonu'nun işleyişine engel olmaması için, Fransa'ya ekonomik ve siyasi baskı uygulanmasını istedi. Ancak, A.B.D. Dışişleri Bakanlığı, sorunun daha yumuşak bir yolla çözülebileceğine inanmaktaydı. Bu yumuşak yol 1947'de ortaya atılan Marshall Planı olacaktır.

Postdam Konferansı'ndan sonra Müttefik Denetim Konseyi, Almanya'daki hayat standardı konusunda bazı kararlar aldılar. Bu standardın, Almanya'ya komşu ülkelerin hayat standartlarının ortalamalarını geçmeyecek biçimde sabitlenmesi kararlaştırıldı. Denetim Konseyi, komşu ülkelerdeki ekonomik, kültürel ve sosyal standartları belirleyecek ve Almanya'nın içinde kalacağı sınırları tespit edecekti. Ancak bu konuda

³⁸William Hardy McNeill, *America Britain and Russia, Their Co-operation and Conflict (1914-1946)*, New York, Johnson Reprint Corporation, 1970, s. 607.

³⁹Idem.

kıstaslar belirlemenin bazı pratik zorlukları vardı: Almanya'daki hangi sanayiler barışçı, hangileri savaşçı sayılacaktı? Bir lastik fabrikası her ikisinin kapsamına da girebilirdi. Amerikan ordusu böyle sorunları çözebilmek için Berlin ve Washington'da iki komisyon kurdu. İlk rapor Berlin'de, Durnham Üniversitesi ekonomi profesörlerinden Calvin Hoover başkanlığında kurulan komisyondan geldi. Buna göre:

- 1- Almanya'nın hayat standardı 1932 düzeyine indirilmeliydi.
- 2- Postdam düzeninde, yıllık ödemeler dengesi açığı 81.8 milyon dolar olarak sabitlenmeliydi.
- 3- Almanya dış ekonomik yardım almadan ayakta duramamalıydı.

Washington'da Dışişleri Bakanlığı bünyesinde kurulan komisyon ise üç aşamalı bir plân önermekteydi:

İlk aşamada, 1946 baharına kadar Almanya, işgalden kurtarılan alanların tamiri için azami katkıda bulunmalıydı. Bu esas olarak kömür ihracı yoluyla sağlanmalıydı. Böylece, işgalden kurtarılan yerlerin tamiri, Almanya'nın tamirinin geçikmesi bahasına, daha hızlı yapılacaktı.

İkinci aşamada, 1946 baharından 1948 Şubat'ına kadar, Almanya'da savaşın getirdiği yıkım peyderpey tamir edilmeliydi. Petrol, ulaşım ve hammadde ihtiyaçları karşılanmalıydı. Almanya'dan yoğun kömür ihracı devam ettirilmeli, ancak azıtulmalı, böylece iç kullanım da artırılmalıydı. Almanya'nın ihracatı ile ithalatı arasındaki açık yavaş yavaş ortadan kaldırılmalıydı.

Üçüncü aşamada da Almanya'daki hayat standardı komşularındakiyle eşitlenecekti. Bu aşamadan sonra Almanlar kendi ekonomilerinin denetimini tekrar ele geçirmeliydi.⁴⁰

Almanya'daki hayat standardının ayarlanması için izlenecek plâna ilişkin karar, dört müttefik arasında, Postdam'da öngörülen tarihten ancak iki ay sonra, 26 Mart 1946'da kabul edilebildi. Dört farklı çıkarı savunan ülkelerin delegelerinin uzun müzakereleri sonucu alınan bu karar sağlam bir temele dayanmamaktaydı. Planın temel amacı, Alman savaş sanayisinin ortadan kaldırılması ve bu sanayinin imkanlarının başka alanlara aktarılmasıydı. Ayrıca, Almanya'nın yeniden silahlanmasının önüne geçilmesi, tamirat borcunun gerektirdiği miktarda parayı kazanabilmesini sağlamayı, tarımı ve barışçıl sanayileri geliştirmeyi de hedeflemekteydi. Sanayi Düzeyi Planı adı verilen bu plânla, Almanya'nın sanayisinin 1938'deki düzeyinin yarısına indirilmesi, yıllık çelik üretiminin 5.8 milyon ton düzeyinde tutulması, 1949'da dış ticaret hacminin 3 milyar dolar olarak gerçekleşmesi, metal ürünleri, elektrik malzemesi, kimyevi maddeler gibi ürünlerin ihrac miktarının 1936'dakinin %40'ına indirilmesi, buna karşılık kömür ihracatının 1936'dakinin %122'sine çıkarılması düşünülmüştü.⁴¹

1946 Nisan'ında uygulanmaya başlanan plânın birçok zayıf yönü vardı. Ancak bunlardan birisi plânın akıbetini etkileyecek ölçüde etkili olmuştu: Plan, Almanya'nın tek ve bütünleşmiş ekonomik bir birim olması fikri üzerine bina edilmişti. Almanya'nın

⁴⁰Ibid., s. 67.

⁴¹Ibid., s. 78.

önce fiilen ve ardından hukuken bölünmesiyle bu plân geçerliliğini kaybetmiştir.

Mayıs ayından itibaren müttefikler arasında yeni bir sorun ortaya çıktı. A.B.D., Almanya'nın tamiri için büyük önem taşıdığını iddia ederek, bu ülkede merkezi bir siyasi sistemin yeniden kurulmasını savunurken, Fransa ve Sovyetler Birliği buna karşı çıkmaktaydı. Amerikalılar, Almanya için geliştirilen ihracat-ithalat programına Almanların da temsilcileriyle katılması gerektiğini savunarak, merkezi yönetim kurulması için ısrar ettiler. Fransa ve Sovyetler Birliği bunu kabul etmeyince, 23 Mayıs 1946'da Amerikan işgal bölgesinden Fransız ve Sovyet işgal bölgelerine yapılan her türlü yardım sevkiyatı durduruldu. Girişilen çabalar sonuçsuz kalınca, Temmuz 1946'da A.B.D. kendi işgal bölgesini İngiltere'ninkiyle birleştirdi. Bu bölgeye **Bizonia** adı verildi. Bundan böyle A.B.D. ve İngiltere bu bölgede kendi istedikleri biçimde merkezi siyasi birim oluşturma çalışması içine girdiler.⁴²

1947 yılının başından itibaren A.B.D., Almanya sorununun kesin bir çözüme kavuşturulması için atağa geçti. Savaş Bakanı Petterson'un ricasıyla Almanya konusunda bir rapor hazırlayan Herbert Hoover şu sonuçları ortaya koyuyordu:

1-Silah sanayii ve militarizme yol açabilecek yan sanayiler hariç, Alman sanayiinin üzerindeki sınırlandırmalar kaldırılmalıydı.

2-Fabrika ve üretim alanlarının taşınması ve tahribi durdurulmalıydı.

3-Sovyet yönetici generallerinin keyfi davranışlarına son verilmelidir.

4-Alman sanayiinin ve ekonomisinin kalbi olan Ruhr ve Rhineland Almanya'da bırakılmalıydı.

5-A.B.D. kendi vevi mükelleflerinden topladığı paraları, Fransız ve Sovyet işgal bölgelerinin tamiri için kullanmayı durdurmalı, Bizonia'da yardıma ihtiyaç duymayan, kendi kendine yeten bir ekonomik yapı oluşturulmalıydı.⁴³

Hoover raporunda önerilenler hemen uygulamaya konulamadı. Çünkü 1947 yılında A.B.D. henüz Almanya konusunda başına buyruk hareket edebilecek konumda değildi. Ancak raporda getirilen öneriler müttefikler arasında tartışıldığında Fransa ve Sovyetler Birliği'nin yine soğuk bir tavır aldıkları görüldü.

Bu arada, 1947 Mart'ında İngiliz ve Fransızlar, bir Alman saldırısı karşısında birbirlerine yardımı taahhüt ettikleri Dunkirk Antlaşmasını imzaladılar.⁴⁴ Bu antlaşmadan yaklaşık bir ay önce, Temmuz 1946'dan beri süren görüşmelerden sonra, 10 Şubat 1947'de müttefiklerle, İtalya, Finlandiya, Romanya, Macaristan ve Bulgaristan arasında Paris barış antlaşmaları imzalanmıştı. Birleşik bir Almanya bulunmadığı için, bu devletle savaş durumunu sona erdiren bir antlaşma ise yapılamamıştı. Paris Antlaşmalarından bir ay sonra 10 Mart 1947'de Moskova'da bir araya gelen dört müttefik ülkenin dışişleri bakanları, Almanya konusunda da bir nihai karar almayı amaçlamaktaydılar.

⁴²Ryder, *op. cit.*, s. 477-480.

⁴³*Ibid.*, s.481.

⁴⁴Bu pakta daha sonra, 1948 Martı'nda Benelux ülkeleri de katılacaklardır. Bu ikinci antlaşmada Almanya'nın adı anılmamıştır. Ancak, o tarihte saldırmasından çekinilen devlet Sovyetler Birliği değil Almanya'dır.

Moskova görüşmeleri kısa sürede, A.B.D. ile Sovyetler Birliği arasındaki anlaşmazlıklar nedeniyle tıkanı. Zira, uzun süren Paris barış antlaşmaları sürecinde demokratikleşme konusunda bir anlaşmaya varılamamıştı. Çünkü, İngiltere ve A.B.D., Almanya'da Sovyetlerin önerdiği tipte bir "demokratikleşme"ye karşı çıkıyorlardı. Bu arada, 12 Mart 1947'de ilan edilen Truman Doktrini, Moskova'da A.B.D. ve Sovyet temsilcileri arasında soğuk rüzgarlar esmesine yol açtı.⁴⁵

Demokratikleşme konusunda başarısızlıkla sonuçlanan iki haftalık müzakerelerden sonra, müttefikler arasındaki işbirliğinin devamını en fazla etkileyecek bir konu olan, Postdam'ın ekonomik yönleri ele alındı. 1946'da, A.B.D. Almanya'nın ekonomik bir birim olarak kalabilmesi için merkezi bir siyasi yapının kurulmasını önerdiğinde, Fransa ve Sovyetler Birliği buna karşı çıkmış, A.B.D. de bu ülkelerin işgal bölgelerine malzeme sevkiyatını durdurmuştu. Moskova görüşmelerinin yapıldığı tarihlerde ise, Almanya ekonomik birlikten iyice uzaklaşmış, fiilen üç ekonomik birime ayrılmış durumdaydı. Bu bölgeler, Sovyet, Fransız işgal bölgeleri ve Bizonia'ydı. Sovyetler, daha fazla tazminat istiyor ve Bizonia'daki Ruhr sanayi bölgesinin idaresinin dörtlü bir komisyona geçmesini talep ediyordu. Batılılar ise buna karşı çıkmakla kalmadı, görüşmeler devam ederken kendi aralarında 19 Nisan'da yaptıkları bir anlaşmayla Ruhr ve Saar bölgelerinden Fransa'ya yapılan kömür sevkiyatını günde 280 bin tona çıkardılar. Bu davranışla, ekonomik konularda da bir anlaşmaya varılamadı.⁴⁶

Moskova'da görüşülen bir diğer konu ise, Almanya'nın sınırları sorunu. Görüşmelerde kesin bir sonuca varılamamakla birlikte, bu konunun ileriki bir tarihte yine dörtlü görüşmeler yoluyla çözülmesi fikri benimsendi. Ancak böyle bir çözüm hiçbir zaman gerçekleşmedi. Moskova görüşmelerinde iyice açığa çıkan anlaşmazlıklar, A.B.D.'nin Avrupa'ya yönelik "bağımsız" plânlar yapmak için başlatmış olduğu girişimleri hızlandırdı. Bu anlamda, Moskova görüşmelerinin belki de tek "olumlu" sonucu, Batı Avrupa'nın yeniden imarında önemli bir aşama olan Marshall Planı'nın uygulanmasına giden süreci hızlandırmış olmasıdır.

⁴⁵Council..., op. cit., s. 61.

⁴⁶Ibid., s. 65.